
Brielse Mare

Jaargang 12, nr.1

april 2002

Gezicht op Oostvoorne in 1802

*Mededelingen en historische bijdragen van de Vereniging
Vrienden van het Historisch Museum Den Briel*

COLOFON

De Brielse Mare is een tijdschrift dat twee keer per jaar wordt uitgegeven door de Vereniging Vrienden van het Historisch Museum Den Briel. Dit tijdschrift wordt automatisch aan de leden van de vereniging toegestuurd. Losse nummers zijn te bestellen via het secretariaat van de vereniging en te koop bij het Historisch Museum in Den Briel en in het Streekarchief.

ISSN:0927-8478

Prijs per nummer: 1,88

Correspondentie-adres van de vereniging:

Mevrouw Els Laroy-Meeuse

Van Almondeweg 70, 3231 CS BRIELLE

Tel.: 0181-413635. Fax: 0181-413635

Postrekening Vereniging Vrienden van het Historisch Museum

Den Briel: 208792;

Minimum contributie 9,6; familielidmaatschap 14,4 per jaar.

Aanmelding bij het secretariaat of d.m.v. het formulier op de website van de 'Vrienden': www.inter.NL.net/users/F.Keller/Tromp.html

Secretariaat Brielse Mare-redactie:

p/a Streekarchief V.-P. & R.

De Rik 22, 3232 LA BRIELLE

Postadres: Postbus 79, 3230 AB BRIELLE

Het e.v. nummer verschijnt in oktober 2002

Kopij uiterlijk eind augustus 2002 bij het redactiesecretariaat.

Redactie:

A.A. van der Houwen (hoofdredacteur) en K.J. Schipper.

Omslagillustratie: de koepel 'Zeeburg' in Oostvoorne; detail van aanschijntkaart naar S. Hutchinson, 1802. Collectie Historisch Museum Den Briel

Druk: Drukkerij Brielle bv, Postbus 1, 3230 AA BRIELLE

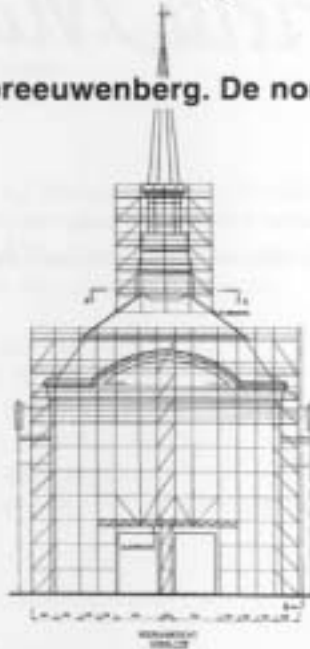
Brielse Mare

*Mededelingen en historische bijdragen van de Vereniging
Vrienden van het Historisch Museum Den Briel*

Niet alleen in de industrie, maar ook bij
restauraties is het onze "zorg" dat
anderen hun werk veilig kunnen doen!

Spreuwenberg. De norm.

Koninklijke Stallen Den Haag

Spreuwenberg

Steigerbouw

Inhoud

Openingstijden en prijzen museum	4
Van de redactie	5
Jaarverslag 'Vrienden' 2001	6
Museumnieuws	9
Prenten als een landschap	11
Archiefnieuws	15
Historische bijdragen	
- De Keizer Karel of hensbeker van Voorne	17
- De schout, de maire en de armen van Rockanje	25
- Het Huwelijk van 1575	35
- Menisten te kijk gezet, doopsgezinden in Brielle	37
- Pas op, u verlaat Brielle	48
Uit de streek	
- Tentoonstellingen	50
- Publicaties	50
- Hulp gevraagd	51
Aanmeldingsformulier 'Vrienden'	52
Auteursinstructies	53
Belangrijke telefoonnummers en Internetadressen	53

Openingstijden en prijzen museum

1 april t/m 1 nov. 2002 :	dinsdag t/m vrijdag	10.00 - 17.00 uur
	zaterdag	10.00 - 16.00 uur
	zondag	12.00 - 16.00 uur
	(maandag gesloten)	

Gesloten Koninginnedag, 1e en 2e paasdag, en 1e pinksterdag. Op hemelvaartsdag en 2e pinksterdag openstelling als op zondag

Prijzen:	Kinderen tot 4 jaar	gratis
	Kinderen 4 t/m 12 jaar	1,-
	Iedereen ouder dan 12 jaar	2,-
	Geuzenkaart (gezin 4 personen)	4,5
	Groepen (op aanvraag)	
	meer dan 10 personen	1,- pp
	Scholen vanaf 10 personen	0,5 pp
	Leden vriendenvereniging, MJK,	
	Ver. Rembrandt en CJP	gratis
	Audiotour Museum en Stadshart	2,26 (Borg 8,-)

Adres Museum: Markt 1, tel.(0181) 475475; fax: (0181) 475476
3231 AH Brielle
www.historischmuseumdenbriel.nl

AANNEMINGSBEDRIJF

L. D. van DIJK BV Sinds 1965

nieuwbouw, verbouw, renovatie en restauratie
metsel- en betonwerken
reiniging en ontstopping van rioleringen
volledige verzorging van vergunning, subsidie-aanvragen en tekening

VOOR INLICHTINGEN/OFFERTE: NOBELSTRAAT 81 - BRIELLE - 0181-415038/416506 - FAX 0181-416457

Van de redactie

Zoals een goed historisch tijdschrift betaamt loopt de Brielse Mare achterop. Op zijn voordeligst kunnen we actueel zijn. Een enkele keer echter blijkt het blad voorop te lopen. Zoals in het geval van de Brielse grenspalen. U zult het zich herinneren, dat we in oktober 2000 ruimschoots aandacht hebben besteed aan de geschiedenis van de palen. Het onderzoek is aanleiding geweest om de palen terug te plaatsen en onlangs is de eerste geplaatst.

Dit nummer biedt u van alles wat: naast de bekende rubrieken een viertal artikelen. Het eerste betreft de hensbeker van Voorne, een schitterende bokaal die in het Rijksmuseum te Amsterdam berust, volgens de schrijver overigens ten onrechte. Het tweede gaat over een slepende ruzie over een schuld van de armenzorg van Rockanje. In het jaar van Het Huwelijk van Wlem-Alexander en Maxima kon natuurlijk niet onvermeld blijven dat Het Huwelijk van Wlem van Oranje en Charlotte in Brielle werd gesloten; leest u daarover het verhaal van Johan H. Been. Ten slotte de tekst van een lezing over een minder bekende geloofsgemeenschap in Brielle, de Doopsgezinden, van de 16e tot 18e eeuw.

W willen u wijzen op pagina 51 waar een oproep gedaan wordt om inlichtingen. W de leden ten slotte wellicht zult missen is het financieel verslag over het afgelopen jaar. W hebben gemeend dat voor hen los bij te kunnen voegen.

Aart van der Houwen

Jaarverslag 'Vrienden' 2001

Met genoegen mogen we terugzien op een succesvol verenigingsjaar. Op 21 februari werd een thema-avond georganiseerd over het schilderij van koningin Christina van Zweden, door Justus van Egmond. Een viertal sprekers behandelden verschillende aspecten van het kunstwerk: Geertje Spoon sprak over 'De figuur Christina van Zweden', Mark van Hattem hield een historische beschouwing, Ellen Borger sprak over de Iconografie en Monique Bredero gaf een toelichting over de restauratie van het schilderij. De avond werd opgeluisterd door twee optredens van het ensemble Musiqu'amis en in de pauze werden 'Zweedse' hapjes geserveerd. De opkomst was zo enorm dat we op een gegeven ogenblik zelfs 'nee' moesten verkopen.

Voor Geertje Spoon (de schenkster van het schilderij) was de lezing tevens de laatste publieke activiteit als bestuurslid; na 24 jaar in het bestuur actief te zijn geweest, besloot zij zich niet meer herkiesbaar te stellen. Op de ledenvergadering van 16 mei hebben we op gepaste wijze afscheid genomen. Mede namens de leden dankt het bestuur Geertje ook op deze plaats voor het vele werk dat zij ten behoeve van de vereniging heeft verricht. Na een bestuurslidmaatschap van twee jaar moesten we wegens verandering van werkkring ook afscheid nemen van Robert Vrij (penningmeester). Als opvolger van Geertje Spoon werd Leen Klootwijk (Rockanje) gekozen, als nieuwe penningmeester Wynand van der Velden (Vierpolders).

Aansluitend aan het officiële gedeelte van de voorjaars-ledenvergadering hield de heer H. K. Racké een lezing over de ontwikkeling van de Maasvlakte. De heer Racké heeft als vrijwilliger van onze vereniging de Museumstaf ondersteund bij de inrichting van een tentoonstelling in Oostvoorne over de ontwikkeling van de Maasvlakte.

De najaarsledenvergadering op donderdag 1 november werd opgeluisterd door een lezing van de heer. A. van den Berg, lid van onze vereniging en vrijwilliger in het Streekarchief. De heer Van den Berg presenteerde een voortgangsrapportage over de inventarisatie van de 'Collectie Ver Huell'. De collectie Ver Huell bestaat uit meer dan 1600 etsen en andere documenten, aan het eind van de 19^e eeuw door Alexander Ver Huell geschonken aan de gemeente Brielle. Deze collectie wordt thans door de heer Van den Berg op professionele manier ontsloten.

Het museum werd in het afgelopen jaar op verschillende manieren ondersteund. Sinds medio maart beschikt het museum over een eigen website, waarbij onze vereniging het onderhoud van de website op zich genomen heeft.

De start-pagina van de Museum -website.

Dankzij ondersteuning door onze vereniging en met sponsoring door het VSB-fonds en de stichting 'Geuzenstad' kon een 'audiotour' worden ontwikkeld met een rondleiding door zowel het museum als door het centrum van Brielle.

Ter gelegenheid van de afronding van de restauratie van de toren van de Catharijnekerk werd door een lid van de vereniging een CD-ROM vervaardigd met informatie over de restauratie alsmede over de bouw van de kerk. Ondertussen heeft ook de eerder aan het museum beschikbaar gestelde computer een vaste opstelling gevonden. Bezoekers kunnen nu op een makkelijke manier kennis nemen van zowel de boven genoemde cd als van de cd over Archeologie, die in 2000 werd vervaardigd.

In december 2001 werd aan het museum een schilderij aangeboden, voorstellende een portret van Cornelis Briell (1619-1657) vroedschap van Brielle en baljuw van Voorne. De vraagprijs is 80.000. Een eerste actie voor sponsoring bij een groep leden die eerder te kennen had gegeven in zulke gevallen benaderd te mogen worden, leverde tot het einde van het jaar alvast 1.500 op. De fondsenwerving voor dit project wordt in 2002 vervolgd.

Zoals gebruikelijk verscheen de 'Brielse Mare' ook in het jaar 2001 twee keer, in april en in oktober. Op 11 juli 2001 werden de gewijzigde statuten van de 'Vrienden' gepasseerd. Sinds begin 2001 is onze vereniging 'BTWplichtig'. Ter aanpassing aan de gestegen portokosten werd besloten de lidmaatschapbijdrage enigszins te verhogen, te weten naar 9,60 voor het persoonlijk lidmaatschap en 14,40 voor het familielidmaatschap. Het bestuur vergaderde zes keer. De vereniging was door twee leden vertegenwoordigd in de Museumcommissie en ten slotte vindt er naar behoefte overleg met de museumleiding plaats.

Het bestuur dankt alle vrijwilligers die ook in het afgelopen jaar steeds weer beschikbaar waren wanneer hun hulp ingeroepen werd.

Museumnieuws

Tentoonstellingen

Op 16 februari werd de expositie “De appel valt (niet) ver van de boom” geopend. De tentoonstelling is ingericht voor kinderen van groepen 5 tot en met 8 van het basisonderwijs. Op speelse wijze maken zij kennis met allerlei wetenswaardigheden over familiewapens en stambomen. Over de appeltjes van Oranje, adelsboeken, burggraven en markiezen, maar ook het wapen van James Bond en Zorro. In het kader van het kunstmenu van de Culturele Commissie Openbaar Onderwijs Brielle bezoeken alle Brielse basisscholen de tentoonstelling. Dankzij steun van de Rabobank Midden Voorne-Rozenburg is het dit jaar ook voor scholen van buiten Brielle mogelijk om het museum te bezoeken. De Rabobank en het museum hebben samen geld gekregen van het zogeheten “stimuleringsfonds” van de landelijke Rabobank en de Stichting Museum Jaarkaart om de kosten van busvervoer voor scholen te vergoeden.

Ondertussen wordt er hard gewerkt aan de voorbereiding van de tentoonstelling over de Brabantse Gotiek. Centraal staan de onvoltooide kerken uit de vijftiende eeuw op de Zuid-Hollandse en Zeeuwse eilanden. Met name aan Brielle, Dordrecht, Veere en Zierikzee wordt uitgebreid aandacht besteed. Vorig jaar moest deze expositie door tijdgebrek worden uitgesteld, maar dit jaar is er een projectmedewerker die speciaal voor deze expositie aan het museum is verbonden. Het gaat om Anne-Marieke van Schaik. Zij maakte eerder tentoonstellingen voor onder andere het Haags Historisch Museum. De voorbereidingen zijn veelbelovend. Het wordt een tentoonstelling met veel originele objecten, met name prachtige schilderijen en prenten.

Het afstootproject

In 1999 werd een lijst bekend gemaakt van ongeveer 300 objecten die niet in de collectie van het museum passen. Voor die objecten wordt gezocht naar een nieuwe bestemming, waarbij het uitgangspunt is dat het object er zelf beter van moet worden. Voor ongeveer 130 objecten is dat inmiddels gelukt. Het merendeel is terecht gekomen in andere musea; daar past een object vaak beter in het verzamelbeleid en kan het rekenen op meer aandacht. Een goed voorbeeld is een tondeldoos met een afbeelding van de Duitse keizer **W**helm Frederik I, die tegenwoordig in Huis Doorn te zien is. Huis Doorn was jarenlang het domicilie van keizer **W**helm II, die in 1918 naar Nederland vluchtte.

Restauratie van een blaasbalg

Achter de schermen zijn de voorbereidingen in gang gezet voor het inrichten van de Stenen Baak nabij het Brielse Meer. Een van die voorbereidende werken betreft de restauratie van een grote blaasbalg. Het exemplaar in het Historisch Museum is afkomstig van een smidse uit Zuidland. Dergelijke blaasbalgen hebben ook in de vuurtoren dienst gedaan, reden om de balg te prepareren voor expositie. Dat is een ingewikkelde operatie, omdat de blaasbalg bestaat uit zeer verschillende materialen als leer, hout en metaal. Het leer is volledig uitgedroogd, het hout is in slechte staat en het metaal zwaar verroest.

Prentenpaneel

Het prentenpaneel van het museum is opnieuw ingericht. Papierconservator Pauline Stoopman maakte een keuze uit de collectie. Haar oog viel vooral op afbeeldingen van kades, beurtschepen en bruggen; in de selectie bevindt zich werk van kunstenaars als Martin van **W**ing, Martin Middelhoek en Ary Baggerman.

Personeel

Sinds 1 februari is Petra van Munster in dienst gekomen van het museum. Zij verzorgt de administratie, coördineert de inzet van vrijwilligers, roostert de groepsbezoeken in en onderhoudt de collectieregistratie. Zij werkte al bijna een half jaar op uitzendbasis bij ons. Ukunt haar bereiken van dinsdag tot en met vrijdag van 9.00 tot 13.00 uur.

Anne-Marieke van Schaik is eerder al vermeld. Zij is elke vrijdag in het museum. Monique Brederoo, medewerkster collectiebeheer, is in december 2001 bevallen van een zoon, Timo. Zij zal eind maart weer in het museum aan de slag gaan.

Prenten als een landschap

M.A. van Hattem

In het museum zijn tot 1 juni tien prenten te zien die samen een Briels landschap van voor 1970 vormen. Kades, bruggen, beurtschepen en statige huizen vormen het onderwerp van de prenten die wonderwel bij elkaar passen. Het gaat om werk van typisch lokale kunstenaars als Martin en Piet Middelhoek, Frans Spuibroek, Antoinette Egter van Wissekerke en Ary Baggerman. Ook de intrigerende Martin van Waning, die tussen 1920 en 1930 veel in Brielle heeft gewerkt, is vertegenwoordigd.

De prenten komen uit het depot van het museum en zijn nu in het prentenkabinet geëxposeerd. Vanwege de kwetsbaarheid van de originelen zijn deze presentaties maar tijdelijk. De tentoongestelde prenten zijn een keuze van Pauline Stoopman, een papier-conservator die regelmatig voor het museum werkt en de collectie goed kent. Haar keuze is ingegeven door de beeldende kwaliteit van de tekeningen. Door de gelijkvormigheid van het onderwerp - de binnenstad van Brielle en met name de havens daarin - komt goed het verschil in uitwerking van de verschillende kunstenaars tot uiting. Neem nu bijvoorbeeld de Turfkade. Antoinette Egter toont de kade vanuit het

Antoinette Egter van Wissekerke: Turfkade

gezichtspunt van het water. De boten die aan de kade liggen afgemeerd, zijn heel dichtbij; de huizen aan de kaai kun je bijna aanraken. Hierdoor verdwijnt de Turfkade als plein, en is de aandacht geheel gericht op de schepen en de pakhuizen.

Ary Baggerman: Turfkade

Doordat nergens op de afbeelding mensen of dieren te zien zijn en de deuren van de pakhuizen dicht zijn afgebeeld maakt het geheel een verstilde indruk. Deze indruk wordt nog versterkt door de gedetailleerde en nauwkeurige uitvoering.

Heel anders is een aquarel van Ary Baggerman, die de Turfkade tekent vanaf het perspectief van de Zuidspuisluis en daarmee als het ware een vogelvlucht biedt. Het grote oppervlak van de Turfkade valt direct op, en de pakhuizen verdwijnen wat op de achtergrond. Baggerman's Turfkade is vol van rommeligheid - mensen, stapels goederen, kleine bootjes die rondobberen. Hij tekent in een hele

directe, schetsmatige stijl, haast een beetje boertig. Zijn Turfkade is om die reden vooral bedrijvig en menselijk. Het midden tussen die twee benaderingen is gekozen door Martin Middelhoek, die een

Martin Middelhoek: Beurtschip aan de kade in Brielle beurtschip aan de kade in Brielle tekent. ~~Wat~~ is niet met zekerheid te zeggen; waarschijnlijk aan de Lijnbaan of aan het Slagveld. Gedetailleerd is zijn verbeelding zeker niet, en menselijke activiteit is nadrukkelijk aanwezig; de topografie speelt echter nauwelijks een rol. Door het avond (of ochtend?) licht is de tekening dromerig, romantisch bijna. In bijna een zelfde stijl tekende zoon Piet Middelhoek rond 1960 de schepen aan de Maarlandse haven.

De "Rode Brug", die gelegen was tussen Maarland Zuid Zijde (hoek Dixie/'t ~~Wrfje~~) en Zevenhuizen, is twee keer in de selectie vertegenwoordigd. De oudste beeltenis is van Martin van ~~W~~ing. Van ~~W~~ing werkte rond 1920 veel in Brielle en omgeving. Hij maakte potloodschetsen die hij later uitwerkte tot etsen die bestemd waren voor de verkoop en waarvan hij moest leven. Deze etsen zijn allemaal zeer de moeite waard; Van ~~W~~ing was een geschoold kunstenaar.

Zijn afbeelding van de brug is van een zekere afstand gemaakt. Behalve de brug zijn ook de huizen aan de waterkant en de bootjes aan de kade belangrijk in de compositie. Van **W**hing heeft het hele hoekje goed in kaart willen brengen, want hij heeft aan de omgeving van Dixie - de oude aanlegsteiger van de stoomboot - nog een andere ets gewijd. **W**ar voor Van **W**hing de brug bijzaak was, zag Louis Marchand in 1950 juist de omgeving van de brug als bijzaak. Marchand was door het gemeentebestuur gevraagd om een afbeelding van de Rode Brug te maken omdat deze zou worden afgebroken en vervangen. Op zijn aquarel is om die reden ook nauwelijks nog iets van de omgeving te onderscheiden. **W** heeft Marchand zich veroorloofd, zoals vele kunstenaars voor hem, om de Catharijnekerk af te beelden op een manier zoals die vanaf de brug niet te zien is. De Catharijnekerk dient vooral als plaatsbepaling voor buitenstaanders: dit is Brielle. Marchand werkte met een grove techniek, en zijn stijl is een soort geschoolde versie van Baggermans tekenkunst.

Tezamen vormen deze prenten een landschap van de kades, bruggen en beurtschepen uit het Brielle van de eerste helft van de twintigste eeuw. Doordat ze dicht bij elkaar zijn opgehangen, lijkt het op het prentenpaneel haast of ze samensmelten. Boven de waterpartijen zijn nog drie prenten te zien, die gezaghebbende gebouwen afbeelden waar omheen de kades zijn gelegen. Het zijn twee afbeeldingen van het stadhuis uit de eerste helft van de 19e eeuw en een prachtig beeld van het Merulaweeshuis door Frans Spuibroek. Deze statige huizen vormen als het ware het decor voor de bedrijvigheid aan de Brielse kades.

Voor de liefhebber van de Brielse topografie is het de moeite waard om eens naar deze bijzondere selectie te komen kijken.

Archiefnieuws

Verpakking nadert voltooiing

De overheid stelt strenge eisen aan het beheer van archiefmateriaal. Het meest bekend is de eis dat archieven in kluisruimten moeten worden bewaard; achter muren van tenminste 30 cm dik en deuren die langdurig brandwerend zijn. Verder wordt aan deze ruimten bijvoorbeeld de eis gesteld dat er geen waterleidingen doorheen mogen lopen.

De kluisruimte van het streekarchief voldoet aan de hoogste eisen.

De regelgeving strekt zich echter veel verder uit; zo wordt van de ambtenaar en bestuurder geëist dat zij gebruik maken van inkt die aan bepaalde eisen voldoet. Dit lijkt een vreemde eis, maar ‘oude inkt’ stelt ons momenteel voor de nodige problemen. Door inktvraat, waarbij zuren in de inkt het papier aantasten, zijn veel gegevens verloren gegaan. Anderzijds is door het verbleken van de inkt informatie moeilijk te lezen.

Voor het streekarchief zijn de eisen die gesteld worden aan de verpakking van archiefstukken het meest van belang. Stukken moeten bewaard worden in ijzer- en zuurvrije omslagen en dito dozen. De bekende archiefdozen met ijzeren clips en ringen, evenals de ijzeren

ordners zijn dus uit den boze en worden massaal vervangen door nieuwe dozen en omslagen.

Hieraan wordt inmiddels bijna tien jaar gewerkt en sedert 1998 zelfs met verdubbelde inspanning. Jaarlijks worden gemiddeld 1.500 dozen gekocht, gevouwen en van etiket-houders voorzien. Vervolgens worden de stukken overgeheveld en de oude dozen verwijderd. Ook binnen de dozen verandert het een en ander; de oude enveloppen of andere omslagen worden vervangen door zuurvrije omslagen.

Dit alles brengt met zich mee, dat alle stukken door de handen gaan. En dat is natuurlijk hét moment om te controleren of de archiefstukken moeten worden gerestaureerd of om te zien of er niet meer in de doos zit dan er op het oude etiket staat. Gaandeweg wordt er dus veel wat verloren was gewaand, herondekt. Het is vaak moeilijk om niet direct met de stukken aan de slag te gaan, er valt immers nog zoveel te beschrijven en te inventariseren. Maar dat is 'voor later', wanneer alles goed verpakt en eventueel gerestaureerd is.

Dit alles is een zeer tijdrovende bezigheid die gelukkig vrijwel volledig door een groep vrijwilligers wordt uitgevoerd. Nu is 'de bodem in zicht' en is bijna de hele collectie zuurvrij verpakt.

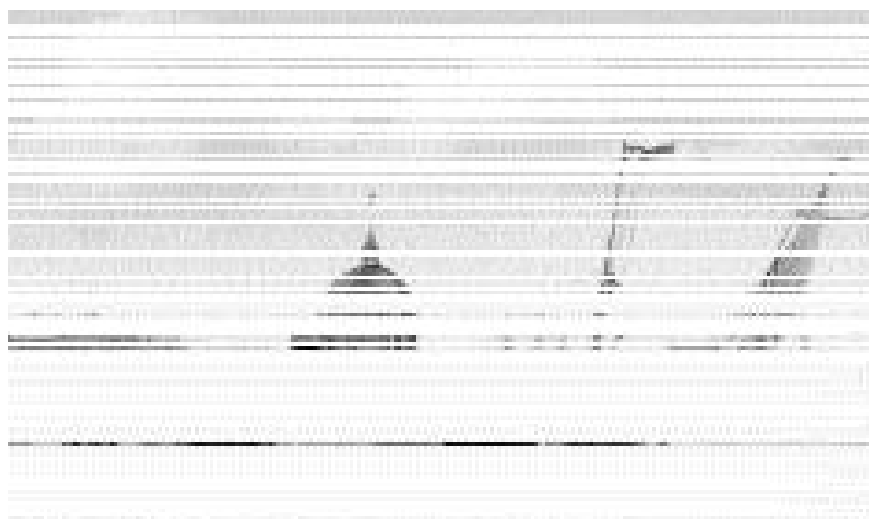

Het is bijna zover; de laatste oude dozen worden vervangen.

De Keizer Karel of hensbeker van Voorne

L.WHordijk

Van 1742 tot 1942 stond op de duinen van Oostvoorne het vergaderlokaal van het bestuur van het Hoogheemraadschap van Voorne; de koepel Zeeburg. Met de afbraak van de koepel verloor Voorne een markant gebouwtje. Gelukkig is in het archief en een deel van de inventaris bewaard gebleven.

De koepel Zeeburg; aansichtkaart naar S. Hutchinson, 1802. Collectie Historisch Museum Den Briel.

De hensbeker van Voorne is zonder twijfel het kostbaarste en edelste gebruiksvoorwerp uit de koepel Zeeburg. Het is dan ook niet verwonderlijk dat voor deze beker in het verleden reeds veel belangstelling is geweest. D.L. de Jong heeft in 1961 aan de hensbeker aandacht besteed; in een artikel neemt hij de beschrijving over uit de catalogus van het Rijksmuseum te Amsterdam: *Beker (hoog 37 cm)*

*op voet, met deksel, verguld en gedeeltelijk geëmailleerd. Voet en stam worden gevormd door vier geëmailleerde dolfijnen met dooreen gestrengelde staarten. Op de cuppa (kuip, vat) twee gedreven allegorische voorstellingen: de tronende Justitia, die aangeboden geld afwijst (onomkoopbaarheid) en de geblinddoekte Justitia bij de onthoofding van een veroordeelde (onwrikbaarheid). Tussen beide taferelen met borstbeeld van Karel V, waaronder zijn wapen als Hertog van Oostenrijk omgeven door de Keten van het Gulden Vlies. Aan de andere zijde het wapen van het Heemraadschap Voorne. Het deksel heeft de vorm van een Keizerskroon, met haarband en acht fleurons (bloemwerken), twee bogen, geëmailleerde kop, bekroond door de wereldbol met kruis. Op een plaat, binnen het deksel, is een allegorie op de overvloed geëst met het randschrift *Permanente Concordia* (eeuwigdurende eendracht). Merken: op de binnenbeker Haarlem, provinciale leeuw P (1701) meesterteken en roskam (dit laatste ook op de beker).¹*

De relatie met Karel V is gebaseerd op de door hem vastgestelde keur van Voorne van 3 februari 1519. Deze keur heeft voor de rechtsgeschiedenis van Voorne grote betekenis gehad en was de basis van vele latere keuren van baljuw en leenmannen van Voorne. Het merkteken op de beker komt overeen met de informatie die aan het archief over de beker te ontleen is; op 6 juni 1701 deelde de baljuw mede dat hij op verzoek van enige leden (leenmannen) een zilveren vergulde bokaal of kelk had laten maken ten dienste en gebruik van de heren baljuw en leenmannen van Voorne. De bokaal was voor een deel bekostigd uit het salaris van de leden.²

De volgende jaren werd de hensbeker, die weldra bekend stond als *de Keizer Karel*, regelmatig gebruikt. Bijvoorbeeld bij het aantreden van nieuwe bestuursleden of de ontvangst van bijzondere gasten.

Wanneer er een nieuw lid van het college voor het eerst ter vergadering kwam, schonk de opperdijkgraaf de hensbeker vol, die de nieuweling in één teug, althans achtereen, onder groot vermaak van de aanwezigen moest uitdrinken. En dat viel niet mee; de hensbeker bevatte namelijk een volle fles wijn.

De hensbeker van Voorne,
collectie Rijksmuseum
Amsterdam

De beker staat in de inventarissen uit 1764 en 1775 vermeld als een hensbeker met deksel, aanwezig in het kastje op het portaal van koepel Zeeburg. De inventaris uit 1803 maakt melding van *een zilveren vergulde (..), geëmailleerde, zogenaamde Keizer Karel beker*.³

In het begin van de 19^e eeuw werd het dijkcollege zich steeds meer bewust van de waarde van de hensbeker. In 1820 werd daarom een speciale mahoniehouten kast gemaakt door J.P. Reisig te 's-Gravenhage om de beker op te bergen. Reisig, die voor zijn werk *f* 28:8,— in rekening bracht, ging van de veronderstelling uit dat het om een gouden beker ging.⁴ In de inventaris uit 1869 behoort de vergulde Keizer Karel beker met het mahoniehouten kistje tot de voorwerpen die ten huize van A.H. van Kruijne, oud dijkgraaf van Voorne, worden bewaard.⁵

De belangstelling voor de beker was niet alleen bij de heren bestuursleden aanwezig maar ook bij kunstkenneren. In 1863 werd de beker uitgeleend voor een tentoonstelling van Oudheden in Delft. De leden der hoofdcommissie van deze tentoonstelling verzochten in 1867 aan het bestuur van het Hoogheemraadschap van Voorne, om de beker voor *een goede som gelds* te willen verkopen. Dit verzoek werd vanzelfsprekend afgewezen, temeer omdat men er niet zeker van was, dat deze beker wel eigendom was van het bestuur van het Hoogheemraadschap. Na de opheffing van het college van baljuw en leenmannen in 1811 was namelijk noch over het eigendom noch over de bestemming van deze beker gesproken.⁶

In 1878 deed een kunst koper te Amsterdam een bod van *f* 2.500,— op de beker, *die de legende aan keizer Karel V toekent*.⁷ Ook nu besloot het bestuur van het Hoogheemraadschap niet op dit bod in te gaan en derhalve aan de Verenigde Vergadering hierover geen voorstel te doen. In 1883 kwam er weer een koopman opdraven. Deze man

Het borstbeeld van Karel V waaraan de beker zijn naam dankt.

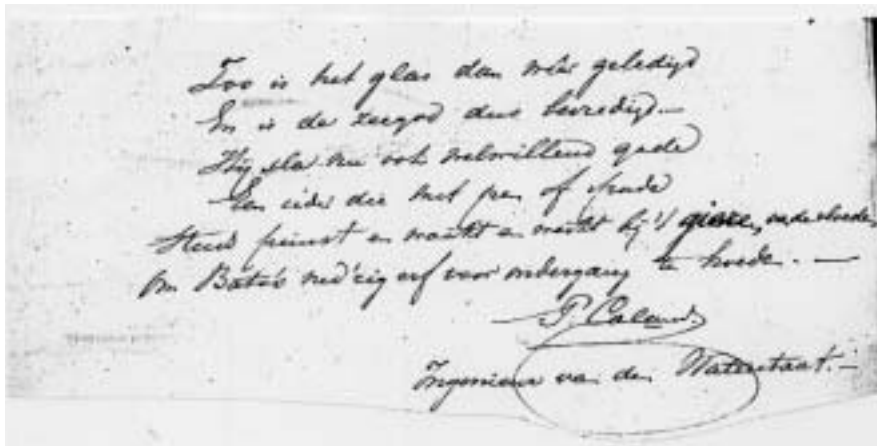
bod *f* 3.000,—. De directeur van het Nederlandsch Museum voor Geschiedenis en Kunst te Amsterdam begon ook belangstelling voor de beker te tonen en bod hetzelfde bedrag.⁸

Het bestuur van het Hoogheemraadschap van Voorne bepaalde de verkoopprijs echter op *f* 25.000,—, maar daar ging men niet op in. De Verenigde Vergadering besloot wel om de beker in bruikleen af te staan aan de directeur van eerder genoemd museum. Als reden voor het in bruikleen afstaan werd gegeven, dat de beker in het museum meer bewonderd zou worden dan in de brandkluis van de hoogheemraad Lette.⁹

In 1892 verkeert de beker, blijkens een verklaring van de museumdirecteur, in een goede staat, met uitzondering van de staarten van de dolfijnen, die gedeeltelijk ontbreken. Verder is het emailen bij de kussens in de kroon enigszins beschadigd en slecht gerestaureerd.⁸

De volgende decennia is de beker uit beeld. Pas in 1922 brengt de secretaris L.P. van den Blink de beker weer ter sprake. ~~W~~licht na een onderonsje met de directeur van het Rijksmuseum, herinnert hij het bestuur eraan dat er destijds *f* 2.500,— was geboden voor het kunstwerk. Naar aanleiding van deze mededeling werd voorgesteld de beker te verkopen *om ze aldus om te zetten in klei en krammat*.¹⁰

De gedachte om de beker te gelde te maken om enig dijkwerk te bekostigen was blijkbaar gemeengoed in die tijd. Vooreerst besloot men bij de directeur van het museum te informeren naar de waarde van de beker. ~~W~~kunnen ons afvragen of het nu wel zo verstandig was juist hem naar de waarde te vragen, maar goed, hij gaf bij brief van 3 november 1922 zijn mening. Volgens hem had de beker geen grote kunstwaarde. *De opbouw, zo deelde hij mede, is vrij plomp, de verhouding der onderdelen niet zeer fraai, het drijfwerk weinig*

Naast de bokaal had het college ook een drinkboek. Daarin schreven de leden en eventuele gasten, nadat zij voor het eerst gedronken hadden, een gedicht. Tussen 1852 en 1856 was de bekende ingenieur van Waterstaat Pieter Caland (1826-1902) te gast. Caland woonde in die jaren in Brielle waar hij zich bezighield met voorbereidingen voor het graven van de Nieuwe Waterweg.

*belangrijk van compositie en niet met zorg uitgevoerd. Het emailleerwerk te technisch en esthetisch weinig geslaagd. Wanneer je dit leest, verbaas je je bijna dat de directeur het gedrocht nog niet bij het grof vuil had gezet. Niettemin was hij van mening dat de waarde ongeveer f 300,— tot f 500,— bedroeg.*⁸

De verkoop ging dan ook niet door. Onze vreugde over dit besluit is echter van tijdelijke aard. Op 16 juni 1954 besloot het bestuur van het inmiddels opgeheven Hoogheemraadschap door bemiddeling van de heer Lankhorst alsnog de beker aan het Rijksmuseum in Amsterdam te verkopen voor f 5.000,—.¹¹

De gedachte dat de beker inmiddels eigendom was geworden van het nieuw opgerichte waterschap De Brielse Dijkkring kwam niet bij de heren bestuursleden op of moet krachtig zijn onderdrukt.

De hensbeker van Voorne heeft in het Rijksmuseum zonder meer een

veilige rustplaats gevonden. Met opzet spreken we van een rustplaats omdat de beker niet tot zijn recht komt in een museum in Amsterdam. Er is maar één plaats waar zowel de veiligheid van de beker gewaarborgd wordt en tegelijkertijd de beker volledig tot zijn recht komt en dat is in het Historisch Museum Den Briel.

Over de auteur

L. WHordijk is streekarchivaris, binnenkort verschijnt van zijn hand een publicatie over het drinkboek van Voorne.

Noten

1. D.L. de Jong, De hensbeker van Voorne en de drinkbeker van Putten, in: Zuid-Holland, Tweemaandelijks orgaan van de Historische Vereniging Zuid-Holland, 7 (1961), pag. 33 - 41.
2. Nationaal Archief i.o., Het archief van baljuw en leenmannen van Voorne, inv. nr. 8.
3. De inventaris is niet geheel duidelijk; wellicht was er sprake van een tweede beker. Streekarchief Voorne-Putten en Rozenburg (SA VPR), De archieven van het Hoogheemraadschap van Voorne (HhvV), supplement, Inventarissen van de tot de koepel Zeeburg behorende roerende goederen; met bijbehorende stukken, 1764 - 1835 en stukken betreffende de aankoop en het onderhoud van de inboedel van de koepel Zeeburg, 1769 - 1816.
4. Kwitantie van J.P. Reisig voor de vervaarding van een kast voor de beker. SA VPR, HhvV, supplement
5. SA VPR, HhvV, inv.nr. 470.
6. Notulen 23.12.1867, SA VPR, HhvV, inv.nr. 34.
7. Notulen 7.12.1878, SA VPR, HhvV, inv.nr. 409.
8. Stukken betreffende de voorgenomen verkoop van de hensbeker, 1883 - 1922, SA VPR, HhvV, supplement
9. Notulen 22.3.1884. SA VPR, HhvV, inv.nr. 418
10. Notulen 21.10.1922. SA VPR, HhvV, inv.nr. 411
11. SA VPR, HhvV, inv.nr. 415.

De schout, de maire en de armen van Rockanje

H.C. Geuze

Bij het inventariseren van het archief van de gemeente Rockanje trof ik een juten zakje (afmetingen 15x33 cm.) aan met het opschrift "Papieren over de armeschuld van Rockanje". De inhoud betrof correspondentie over de periode 1810-1827.

Begin 19^e eeuw ontstond er in Rockanje grote onrust over een vordering van maar liefst f21.600,- van de vroegere schout en armmeester Hugo van Andel op het armbestuur. De maire, Benjamin Vlieland, heeft kosten noch moeite gespaard om te voorkomen dat er moest worden betaald. Daarbij moest hij zijn oude vriend laten vallen en hem het vuur aan de schenen leggen.

De 'archieftak' waarin de stukken bijna twee eeuwen lang zijn bewaard.

Een oplopende schuld

Hugo van Andel (1761-1826) was een belangrijk figuur; hij was een telg van een aanzienlijke Brielse familie en had zich reeds op 19-jarige leeftijd in zijn geboorteplaats gevestigd als notaris. Hij woonde in een groot huis aan de Voorstraat en was vaak te vinden op de buitenplaats “Kooisigt”, dat zijn vader in Oostvoorne had gekocht.

Evenals veel andere Brielse regenten, had Hugo van Andel bestuursfuncties op Voorne. Hij was schout en secretaris van het ambacht Rockanje en van de polders Naters en St. Annapolder en het Schapengors. Daarbij was hij ook nog eens armmeester van Rockanje.

De armenzorg was in de achttiende eeuw opgedragen aan “het Groot Armenbestuur”, vergelijkbaar met de huidige Sociale Dienst. Als boekhouder maakte Van Andel jaarlijks de rekening op van ontvangsten en uitgaven. De ontvangsten waren bescheiden en voornamelijk afkomstig uit de verpachting van percelen grond en de rente uit obligaties. De uitgaven daarentegen waren veelal hoog, vooral in de periode 1800-1809 zien we dat de uitgaven de inkomsten jaarlijks ver overschrijden. De uitgaven betroffen ondersteuning aan armen, die in de Franse Tijd talrijk waren, maar ook betaling van kosten voor het inkwartieren van militairen.

Het was in de achttiende eeuw gebruikelijk dat degene die de rekening opmaakte, de zogenaamde rendant, het eventuele tekort op de rekening uit eigen middelen voorschoot. Bij een toekomstig positief saldo kreeg hij zijn voorschot weer terug. Overigens betekende dit dat alleen mensen met voldoende kapitaal een dergelijke functie konden en ook wilden aanvaarden.

Ten tijde van Van Andel zien we de verschillen tussen inkomsten en uitgaven steeds groter worden. Bij het jaarlijkse ‘afhoren’ of goedkeuren

van de rekening door schout en schepenen van Rockanje zal dit ongetwijfeld wel eens zijn gezegd, maar gelukkig was schout Van Andel er telkens weer toe bereid om het ‘gat’ te dichten en hoopte men op betere tijden.

In 1811 vindt een grootse reorganisatie plaats van de overheid. Ambachtsbesturen worden opgeheven en in plaats daarvan komen er afzonderlijke polder- en gemeentebesturen. De schout krijgt een moderne naam en heet in het vervolg maire. Hugo van Andel verliest zijn schoutambt (of legt dit neer) en vertrekt naar Nijmegen. In zijn plaats wordt tot maire van Rockanje benoemd: Benjamin Vlieland (1778-1859). Vlieland was geboren in Zuidland. Hij was van huis uit landmeter, maar had in het bestuur reeds zijn sporen verdiend: sinds 1801 was hij schout en secretaris van Zuidland. Na zijn huwelijk in 1805 verhuisde hij naar Rockanje. Daar wordt hij in 1811 maire, maar ook schout van de polders St. Annapolder, Rockanje en annexe polders en Naters.

De maire ontvangt de financiële erfenis van zijn voorganger Van Andel: die bestond uit een schuld van het armbestuur aan de voormalige armmeester van maar liefst f 21.600,-. Vlieland is daar allerminst gelukkig mee en ziet geen kans om de schuld af te lossen. De volgende jaren slaagt de gemeente er niet in om geld over te houden voor Van Andel. Ook niet nadat H.A. Rolland, een procureur die Van Andel in de arm heeft genomen, daarom vraagt. Vlieland zoekt in eerste instantie hulp bij Gedeputeerde Staten en attendeert hen op de armoede van *een zedert den jare 1795 tot en met den jare 1810 zoo zeer met militaire inkwartierungen geteisterde, uitgeputte gemeente*. Maar hij wijst ook met een beschuldigende vinger naar het oude bestuur en zoekt de oorzaak in een *al te toegeeflijke administratie*.

Vlieland is niet de enige die op hulp van GS rekt. Ook Rolland richt zich hiertoe. In 1824 stuurt GS een brief aan Rockanje met het verzoek om de schuld aan Van Andel af te betalen. Daarmee begint een lange correspondentie.

Lange correspondentie

Het is vanzelfsprekend dat er veel over en weer geschreven moest worden, er waren meerdere partijen bij betrokken, het ging om een groot bedrag en bovendien was Vlieland een veelschrijver. Vier maanden nadat hij de brief van GS had ontvangen stuurt hij antwoord

Benjamin Vlieland (1778-1859).

retour. Daarin verdedigt hij de armenfondsen en trekt hij van leer tegen Van Andel: waarom was Van Andel er niet eerder mee gekomen? vraagt hij zich af, en waarom waren de rekeningen destijds niet jaarlijks afgehoord, maar pas na tien jaren, toen het leed reeds was geschied (lees: de schuld was ontstaan); en waarom was er geen geld opzij gezet in de *gulde tijden* toen er nog inkomsten waren uit de teelt van meekrab? *Van Andel*, zo schrijft Vlieland *had het grootendeels*

zichzelven te verwijten. Van de oplossing die GS aandraagt, namelijk het verkopen van de bezittingen van de Grote Armen, wilde Vlielanders niets weten.

Die bezittingen stelden overigens niet zoveel voor: slechts enkele stukken land, wat effecten en een ooit ontvangen bedrag van f500,- van mevrouw Van Oostrom. Later dat jaar schrijft Vlielanders ook een brief aan Van Andel om hem te overtuigen van de onmogelijkheid om de schuld te kunnen aflossen. Hij schrijft *lange tijd correspondeerden wij niet met elkanderen, onze laatste correspondentie over 't saldo welke UwEdele competeert van den grooten Armen deser gemeente is 14 december 1817.* Hij besluit zijn uiteenzetting over de slechte financiële positie met de smeekbede *termineert uwe schuld.*

Dat is Van Andel te gemakkelijk en hij schakelt De Rouville in, procureur in Brielle. Die voert vervolgens onderhandelingen met Vlielanders en stelt de volgende eisen: Van Andel krijgt alle bezittingen, inclusief het legaat van mevrouw Van Oostrom, hij wordt vrijgesteld van schulden die hijzelf nog heeft ingevolge rekeningen van polders of kerk die hij in het verleden heeft opgemaakt. Dit laatste vraagt enige uitleg. Van Andel was namelijk ook penningmeester geweest van de polder en kerkmeester. Als zodanig had hij ook hiervan jaarlijks de rekening opgemaakt van ontvangsten en uitgaven. Maar die vielen veel beter uit. Er kwam meer in dan er uit ging. En dat positieve saldo had hij in eigen zak gestoken. Van vorderingen wilde Van Andel dus gevrijwaard blijven.

Vlielanders reageert op de eisen kort en bondig. Hij heeft de gemeenteraad ingelicht. Op de eerste eis wil deze ingaan, behalve op het legaat van mevrouw Van Oostrom, en over de tweede heeft de raad weinig te zeggen. Vlielanders onderhandelt verder. De verkoopwaarde van de

landjes is minimaal, de rijkseffecten zijn wel de moeite waard en de f 500,- is te overkomen.

Hoe de onderhandelingen met De Rouville verder verlopen zijn, blijft in het ongewisse, maar Vlielanders krijgt in de zomer van 1825 een brief van de Gouverneur van Zuid-Holland, om binnen 8 dagen uitsluitel te geven over de zaak Van Andel. Vlielanders schrijft binnen een week terug en voert persoonlijke omstandigheden aan als reden voor de lange looptijd: zijn kinderen zijn namelijk overleden. Maar de zaak is (bijna) rond met de gevolmachtigde.

Dan loopt de zaak opnieuw vertraging op: Hugo van Andel overlijdt in 1826 en de correspondentie wordt overgenomen door de executeur-testamentair, B. W. van Manen, predikant in Amsterdam en broer van de weduwe Van Andel. De Nijmeegse procureur H.A. Rolland komt (weer) in beeld en schrijft een dringende brief aan Vlielanders. ~~W~~nt er moet aangifte gedaan worden van het vermogen voor de successierechten. En deze vordering op de Groote Armen moet dus op korte termijn geregeld worden. Vlielanders schrijft terug en rakelt een heleboel zaken op. Hij memoreert zijn amicale omgang met Van Andel. Die had hem over de voorschotten wel eens geconsulteerd. Vlielanders had hem verzocht om rekening te doen. Maar Van Andel was voortdurend met uitvluchten gekomen: hij had het te druk, een vreemde kon geen wijs worden uit zijn administratie of het bekende *het komt nog wel*.

In zijn briefwisseling is Vlielanders erg open; hij haalt een vertrouwenszaak uit 1815 op: daarbij had hij verantwoording moeten afleggen over de opbrengsten die in een door hem opgemaakte polderrekening waren opgenomen, uitgerekend om de schuld van de Armen te kunnen aflossen. Hij was destijds helemaal vrijgesproken, maar het zat hem nog steeds niet lekker. Nu is hij zelf op jacht: hoe staat het met de winst van de oude polderrekeningen en de door Van

Andel geïnde kazerne-gelden? En hoe is het gegaan met de boedelscheidingen die niet zijn verantwoord? De overledene was *een met al te veel werkzaamheden belaste man!* Hij doet het voorstel om de boel te verdelen volgens de oude afspraken en waarschuwt ervoor dat er anders nog veel *oud zeer* pijnlijk openbaar zal komen.

Glas van Hugo van Andel als schout en secretaris van de polder Nieuwe Goote. Collectie Historisch Museum Den Briel.

GS houden de zaak in de gaten en bevelen een schikking aan. Hierdoor aangespoord, schrijft Vlielanders doet *W.* van Manen het voorstel om tot de volgende schikking te komen: de erven Van Andel ontvangen alle effecten, houden het voordelig saldo van de polderrekening ten bedrage van *f*3.759,-, met daarbovenop de *f* 500,- en er wordt niet meer gepraat over kazernegelden e.d.

Van Manen reageert snel en veegt het voorstel van tafel; hij beroept zich op de afspraak uit 1812, dat de Groote Armen de schuld met rente zouden betalen. Verontwaardigd schrijft hij: wil men de welwillendheid van wijlen Hugo van Andel met dit

bedrag afdoen? Nooit! Dat kan hij als vertegenwoordiger van de weduwe Van Andel niet maken. Alles gaat terug naar GS

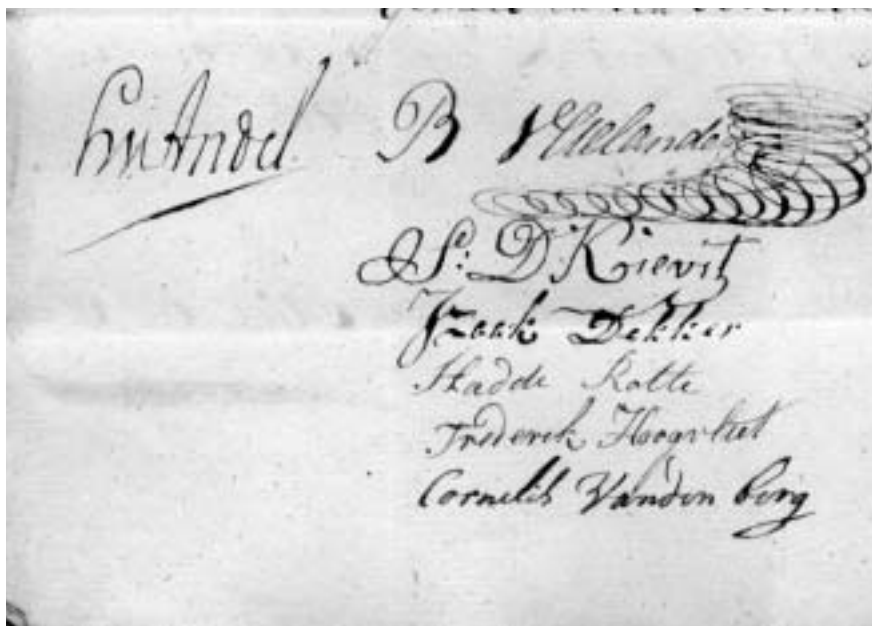
Vlielanders schrijft stevige brieven terug. Al ging de zaak naar de Koning zelf, de armen kunnen het niet opbrengen, en: al was de schuld het dubbele, wij kunnen niet betalen. Hij doet een beroep op de predikant en vraagt hem onomwonden, dat men van *eenen Christen leeraar* toch wel enige clementie zou mogen verwachten. Ook GS stuurt hij bericht waarin hij uitlegt dat de zaak niet zo eenduidig is als die wellicht lijkt. Hij vraagt zich af of het bedrag wel na te gaan is en hoe de administratie van Van Andel gevoerd werd en waarom er zo roekeloos uitgegeven was. *Het is lastig*, zo schrijft hij moedeloos, *met een geestelijke over wereldse zaken te praten*, hij hoopt dan ook op ingrijpen van GS.

Gedeputeerde Staten hebben inmiddels ook een uitvoerig schrijven ontvangen van Van Manen. Dit wordt door GS doorgestuurd aan Vlielanders, die vervolgens puntsgewijze *berigt, consideratien en advies* schrijft. Alle argumenten van Van Manen worden weerlegd of tegengesproken. Al deze correspondentie roept een andere vraag op:

Motieven

Waarom dreef Vlielanders om zo in verzet te gaan tegen de afbetaling van schulden? Zoals hierboven geschetst, was hij afkomstig uit hetzelfde milieu als Van Andel en is er geen sprake van een oude versus nieuwe bestuurder. Het lijkt er op dat Vlielanders oprecht was in zijn protest. Het welzijn van Rockanje ging hem aan het hart; misschien nog wel meer nadat hij zich ambachtsheer mocht noemen. Uit de vele correspondentie komen twee dingen naar voren. In de eerste plaats wilde Vlielanders *het gerommel met bedragen* aantonen. Blijkbaar was hij een nauwkeuriger boekhouder dan Van Andel. In de tweede plaats kwam hij op voor de armenzorg; met succes wist hij door het

hele onderhandelingsproces heen, de eigendommen te behouden. Maar er blijven ook vragen over. Wnt Vlielander was wel degelijk nauw betrokken bij het een en ander. Als maire had hij in 1812 de dorpsrekening over 1809 afgehoord. Hierop staat aangetekend: *Deze nevenstaande som (f 3.759,-) gedood en verrekend in eene transacte wegens kazerneringskosten door den rendant (Hugo van Andel) in vragen van de polder gedeboureed.* En ook de afspraken, die in 1812 gemaakt zijn over de afbetaling van de schuld aan de Groote Armen, waren hem bekend, hoewel hij later zijn twijfel uitspreekt over de rechtsgeldigheid.

Van Andel B. Vlielander
 D. D. Kievit
 Jaak Dekker
 Hadde Kotte
 Frederik Hoogstuit
 Cornelis Vanden Berg

Toen alles nog goed was... Vlielander c.s. ondertekent de rekening van Van Andel over 1809. (Inv. nr. 49).

De afloop

Op 25 oktober 1827 komen de betrokken partijen elkaar tegen ten overstaan van een commissie van GS. In het gouvernementslokaal in Den Haag wordt de zaak in der minne geschikt. Afgesproken wordt dat de erfgenamen van Van Andel de effecten krijgen, alsmede een bedrag van f500,-, terwijl hen het voordelig slot van de polderrekening wordt kwijtgescholden. Daarbij blijven alle onroerende goederen eigendom van het armbestuur (i.c. de gemeente). Ten slotte moet de gemeente Rockanje moet f 10.000,- betalen, in jaarlijkse termijnen van f200,-, te beginnen in de maand december 1828. Dit bedrag werd gesplitst in f6.000,- ten laste van de polderbesturen en f4.000,- ten laste van de gemeente.

Was het om te pesten, dat Vlieland nog een keer een briefje aan Van Manen stuurde? Als dat het geval was, had hij succes. Na deze afspraken vraagt Vlieland hem nog even om een opgave te willen doen van de door wijlen Van Andel betaalde kazernegelden. Van Manen ontploft bijna en eist een snelle afdoening.

Die komt er. Op 26 november passeert de akte de gemeenteraad en de polderbesturen en op 4 januari 1828 tekent ook GS. Hetzelfde jaar wordt de eerste termijn van de schuld afgelost. In 1844 overlijdt de weduwe Van Andel, waarbij de kinderen besluiten de nog resterende schuld die dan nog f6.800,- bedraagt, *in vollen eigendom af te staan* aan één van de kinderen, de enige zoon, Hugo.

Over de auteur

H.C. Geuze is archivist, hij is werkzaam op het streekarchief en inventariseerde onlangs het archief van de gemeente Rockanje.

Het Huwelijk van 1575

Joh.H. Been

Van 1917 tot 1920 schreef Been een reeks artikelen over de Brielse geschiedenis. In een daarvan (Augustus 1918) beschreef hij de gebeurtenissen rondom Het Huwelijk in den Briel van Willem, de leider van de Opstand, en Charlotte.

Nee, het was in die eerste jaren werkelijk niet aangenaam inwoner van den Briel te zijn. (.)Toch - en ook wij, die in bange dagen leven, kunnen dat bevestigen- zo droevig konden de tijden niet zijn, of de mensen leefden hun gewoon leventje, dachten maar niet te veel aan wat er gebeuren kon of gebeurden zou en menig paartje waagde het er maar op en liet zich in de echt verbinden. Jammer, dat de oudste huwelijksboeken van den Briel niet verder teruggaan dan tot 1591. ~~W~~ren de vroegere nog aanwezig, dan zou men daarin zowaar de namen vinden van ~~W~~lem, Prince van Orangien en van Charlotte van Bourbon, want die zijn op zondag 12 juni 1575 binnen den Briel getrouwd.

Allerlei pennen in verschillende landen waren erover in beweging en nog meer tongen, niet het minst van buitenlandse vorsten. En veel kon de Prins zijn bruid niet aanbieden. Vooruit waarschuwde hij haar open en rond, dat zij hier te midden van een oorlogstoestand kwam en dat hij diep in de schulden stak ter zake van alles, wat hij voor ons geofferd had. Ook moest zij niet vergeten, dat hij oud begon te worden: al 42 jaar.

Maar . .ze kwam naar den Briel, en die haar geleidde was niemand minder dan Marnix van Sint Aldegonde, de dichter van het ~~W~~helmus. De Briellenaars hadden de roeibarge van de stad voor 32 schellingen

op laten tuigen en mooi maken en de jonge maats sloegen de roerriemen in het water dat het spatte en vonkte in de junizon. De klokken luidden haar het welkom toe, die het huiselijke zonnetje zou zijn voor vader Wlem, oud voor zijn tijd, met diepe rimpels in dien denkerskop gegroefd door al de zorgen voor het volk, dat alleen door liefde en toewijding en een weinig hartelijkheid, als nu bij deze bruiloft, die alles eenigermate vergelden kon.

Het huis, waar de Prinses logeerde, nl. dat van mr. Joost Alblas, kwam uit op het kerkhof. De juiste plaats is niet meer aan te wijzen; maar de overlevering wijst Wl No. 9 (Nobelstraat 14, red.) aan, als het huis, waarin de Prins verblijf hield, en vanwaar beiden zich voor de huwelijksplechtigheid naar de kerk begaven.

Van fijne wijnen en andere dranken vindt men niets in de rekeningen der stad, alleen van een ton bier voor 10 schellingen voor de klokkenluiders. De eigenlijke bruiloft werd te Dordt gevierd, “met veel vroolijkheid en feestelijkheid, maar zonder dat er op gedanst werd”.

Toch had men in den Briel het niet onder zich gelaten een vuurtje te stoken voor de pas gehuwden. **W**t was een Oranjefeest zonder dat de teertonnen vlamden? Bij Lenairt Reijersse had de stad voor 18 grooten aan pek en teer laten halen, en in den rossen gloed van die hoopoplaaiende vuur tekende zich de feestvreugde der Briellenaars tegen de nachthemel af, waarin het licht van die onvergetelijke junidag nog niet verstorven was.

Over de auteur

Joh. H. Been (1859 - 1930) was sedert 1895 tot zijn dood archivaris van Brielle. Vooral als schrijver van jeugdboeken verwierf hij faam.

Menisten te kijk gezet, doopsgezinden in Brielle. 1)

WStuve

Reeds vóór de Reformatie kende Brielle doopsgezinden. Na 1572 bleven zij lang naast de hervormde kerk bestaan. Omdat het een kleine groep was is er helaas weinig van bekend.

In de jaren 1534-1730 telde Brielle een groot aantal doopsgezinden, anders gezegd mennonieten of menisten. In mijn publicatie *Krupende door het land van Voorn* heb ik de geschiedenis van dit kerkgenootschap op het eiland Voorne beschreven. Enkele aspecten zijn toen onderbelicht gebleven. Ik wil daarom nu de gelegenheid benutten om deze onder een bredere aandacht te brengen. Ik som ze hier kort op: hoe groot was de groep doopsgezinden; hoe verhiel hun aantal zich tot de totale bevolking van Brielle en tot de andere kerkgenootschappen; welke beroepen oefenden zij uit en wat weten we over hun sociaal-economische positie; waar woonden zij en ten slotte: wat weten we over de herkomst van de Brielse doopsgezinden?

Historische schets

Omstreeks 1534 kreeg Brielle voor het eerst te maken met de doopsgezinden. Aanvankelijk moesten ze heimelijk samenkomen - waarschijnlijk in de Kapoenstraat (eerste ca. 100 meter van de Voorstraat, vanaf de Markt, red.)- en werden ze vervolgd. Nadat de stad op 1 april 1572 door de geuzen was ingenomen, brak de vrijheid aan voor de doopsgezinden. Nog steeds bleven zij achtergesteld. Naast de publieke hervormde kerk werden de doopsgezinden slechts gedoogd. Niettemin werden specifieke gedragingen hen in Brielle al snel toegestaan, zoals het zich afzijdig houden van de stedelijke

schutterij (1578) en het niet willen afleggen van de eed (1583). Het *solemneeren* van het huwelijk in de eigen vermaanhuisen werd weliswaar niet erkend, wel kregen zij de gelegenheid om hun huwelijken voor de magistraat te laten sluiten in plaats van door de hervormde predikant (1589). Hoewel het de doopsgezinden al vroeg werd toegestaan om deel te nemen aan de stadsregering (1589), is hier geen gebruik van gemaakt.

De doopsgezinde gemeente van Brielle kreeg omstreeks 1640 gezelschap van een tweede groep. Sindsdien zijn er in Brielle twee gemeenten geweest: een Vlaamse en een Oud-Vlaamse gemeente. Zij hadden hun vermaanhuisen, de plaatsen van samenkomsten, in respectievelijk Voorstraat 131 en Nobelstraat 59.

De Oud-Vlaamse gemeente kwam bijeen in het Zuideinde, de huidige Nobelstraat, nr. 59.

De Oud Vlaamse gemeente werd vanwege haar oriëntatie op Dantzig ook wel Dantziger Oude Vlamingen (of Huiskopers) genoemd. De gemeente moet omstreeks 1640 zijn gesticht. Dit mogen we afleiden van de twee testamenten die Mels Jansz. van Heesteren en zijn vrouw Annetje Arendr. den Boel hebben laten opmaken. Bij het opmaken van eerste testament, in 1636, legateerden zij een bedrag aan de doopsgezinde gemeente te Brielle. Toen zij in 1645 een nieuw testament opmaakten, legateerden zij hetzelfde bedrag aan de Oud Vlaamse gemeente te Brielle. Uiteindelijk hebben zij het in Brielle het langst uitgehouden, tot 1727, waarna de gemeente vervloede. De leden van de Vlaamse gemeente hadden zich kort daarvoor aangesloten bij de Remonstrantse gemeente.

Hoe groot was de groep Brielse doopsgezinden ?

Lidmatenboeken zijn ons niet overgeleverd, waardoor het zicht op dit gegeven ernstig wordt bemoeilijkt. Aan de hand van diverse gegevens is het mogelijk zes momenten te achterhalen. Die momentopnamen zijn hieronder weergegeven.

1587	41 mannen	82 personen	Vlaamse gemeente
1610-1624	24 mannen 11 vrouwen 35 personen erbij	70 personen	Vlaamse & oud Vlaamse gemeenten
1625-1640	81 mannen 46 vrouwen 40 personen erbij	170 personen	Vlaamse & oud Vlaamse gemeenten
1641-1655	49 mannen 29 vrouwen 20 personen erbij	98 personen	Vlaamse & oud Vlaamse gemeenten
1676	24 contribuerende leden - ? -	35 personen - ? -	Vlaamse gemeente Oud Vlaamse gemeente
1727	4 mannen 3 vrouwen	35 personen	Oud Vlaamse gemeente

De bovengenoemde getallen zijn gebaseerd op namen van doopsgezinde personen. De getallen in de tweede kolom zijn exact; die uit de derde kolom zijn voor het gemak naar boven afgerond. Bij de getallen van 1587 en 1610-1624 is tot een verdubbeling overgegaan van het aantal personen, de andere jaren hebben een vermeerdering van 1/3 gekregen. Om vergelijking met de totale Brielse bevolking mogelijk te maken is het aantal van 1622 gehanteerd, namelijk 3632 inwoners 2). Het jaar 1587 geeft dan een totaal van 2,2 % aan doopsgezinden. De periode 1610-1624 volgt met ongeveer 1,9 %. Voor 1625-1640 geldt een percentage van 4,6 % van de Brielse bevolking. Als laatste geldt voor de periode 1641-1650 een percentage van 2,8 %. Dit percentage ligt slecht iets onder het landelijke percentage dat op drie à vier wordt gesteld 3). Daarnaast zijn gegevens gevonden uit Hellevoetsluis, Nieuwenhoorn, Rugge, Rockanje, Naters, Oostvoorne en Klein Oosterland. Personen uit deze plaatsen kerkten zeer waarschijnlijk in Brielle. Indien we er deze personen bij tellen komen we op een percentage van respectievelijk 5,5 % en 3,6 %. De Vlaamse gemeente maakte in 1676 dus ongeveer 1 % uit van de Brielse bevolking. Indien de omvang van de Oud-Vlaamse gemeente even groot is geweest komen we uit op een totaal van 2 % van de bevolking van Brielle. Het hoogtepunt van de Brielse doopsgezinden heeft dan gezeten in de periode 1625-1640, waarna de terugloop inzette.

Hoe verhielden de doopsgezinden zich tot de andere kerkgenootschappen ?

De hervormde kerk telde in 1616 ongeveer 700 lidmaten 4). Dit is ca. 19,2 % van de totale bevolking. Geven we de Remonstrantse gemeente ongeveer 300 leden, dan komt deze uit op 8,2 % 5). Indien de katholieken evenveel leden hadden, dan behoorde rond 1620

ca. 60 % van de Brielse bevolking tot geen enkel kerkgenootschap!
Hiermee volgde Brielle overigens het landelijke beeld.

Welke beroepen oefenden de doopsgezinden uit ?

Om zicht te krijgen op de terreinen waarop de doopsgezinden werkzaam waren, zijn de beroepen geclusterd en vergeleken met die van de Vlamingen in - de eveneens havenstad - Harlingen. Ik heb voor Brielle een vrij ruime periode genomen, namelijk 1625-1655 met een totaal van 268 c.q. 330 personen. De Harlingse gegevens dateren uit 1655.

Beroepen, in %	Brielle	Harlingen 6)
Ambten, diensten	3	0,6
Textiel	8,1	5,7
Metaal	1,8	0,6
Voeding etc.	2,7	0,3
Leerbewerking	0,9	8,2
Bouw	2,7	7,7
Houtbewerking	5,4	3,8
Handel	4,5	5,1
Scheepvaart	23,6	29,7
Landbouw	-	1,3
Militair	13,6	-
Diversen	13,6	2,5
Onbekend	19	42

Het meest opvallende in deze lijst, is de groep militairen. De Brielse doopsgezinden hebben tot aan het eind van hun bestaan het beginsel der weerloosheid hoog gehouden; bij de overgang in 1715 naar de Remonstrantse Broederschap werd dit nogmaals bedongen. Toch treffen we militairen van beroep aan, die verklaringen afleggen op een voor doopsgezinden karakteristieke wijze: "*op mannenwaerheit ende conscientie in plaetse van solempneelen eede*". Onder de vijftien

militairen vinden we zelfs drie officieren en vijf onderofficieren! Als garnizoenstad zal Brielle het beeld van komende en gaande militairen hebben gegeven.

1650
Magistraet den 24^{en} mey.

Sijn bijde heeren Magistraet Jan^{en} trouwe bevestight dese naervolgende men-
nonist gesinde
Jan Melsz ende Aeghe Cornelis
Pieter Vrelicx ende Geertjen Abrahams
Wouter Jansz ende Pietertje Daeme
Abraham Reyersz Vonck ende Aerjaentge Leenderts
Sander Leendertsz ende Aerjaentge Jans.

Es ten selven tijde den voorscreven Abraham Reyersz geaccordeert in't voermans
gilde te mogen comen.

Menisten trouwden vanzelfsprekend niet in de Nederduitsch Gereformeerde kerk. Zij trouwden in het stadhuis. In de notulen van het stadsbestuur vinden we dat aangetekend.

Transcriptie: (vergadering van de) magistraten den 24e mey (1650)

Sijn bijde heeren magistraet (in) haere trouwe bevesticht dese naervolgende men-
nonist gesinde: Jan Melsz en de Aeghe Cornelis, Pieter Vrelicx ende Geertjen
Abrahams,
Wouter Jansz ende Pietertje Daeme, Abraham Reyersz Vonck ende Aerjaentge
Leenderts,

Sander Leendertsz ende Aerjaentge Jans.

Es ten selven tijde den voorscreven Abraham Reyersz geaccordeert in't voermans
gilde te mogen comen.

Voor de rest is de lijst een weerspiegeling van de Brielse samenleving, met dien verstande dat de hoogste sociale lagen ontbreken. De doopsgezinde gemeenten bestonden vooral uit zeelieden en ambachtlieden. De zeeman Cornelis Cornelisz. had dus gelijk toen hij in 1588 tegen de magistraat zei *"dat zij hier geen geleerden en hebben"*.

Op deze prent (ca. 1620) zien we een welgestelde familie aan tafel. De prent zit vol verwijzingen: achter de vrouw zien we een wijnstok, achter de kinderen olijfplanten, een verwijzing naar Psalm 128: "Uw vrouw zal zijn als een vruchtbare wijnstok binnen in uw huis; uw zonen als olijfscheuten rondom uw dis."

Vermeldenswaard uit onze periode zijn verder Tanneke Jansdr., die van 1621-1661 stadsvroedvrouw was; stadschirurgijn Jacob Duynesteyn 7); baljuwbode Gillis Craen in 1630 en Jean Cornelis Mesjan, commissaris van de recherche op de Maas van 1626 tot 1630. Ook opvallend is de aanwezigheid van schoolmeester Domis Dircx

in 1650. Onderwijs was het terrein van de publieke kerk en bovendien moesten schoolmeesters de drie formulieren van Enigheid ondertekenen, iets wat een menist niet zou doen. Tot slot een aardigheidje uit een eerdere periode: in 1589 zijn alle Brielse molenaars doopsgezind.

Het is wel oppassen geblazen: het beroep zegt niets over de materiële welstand. Dit geldt met name voor de Oude Vlamingen. Zij waren over het algemeen spaarzaam en eenvoudig in hun leefwijze. Als voorbeeld dienen de hierboven al genoemde Mels Jansz. van Heesteren en Maerten Jansz. Arckenbout. Mels -meestal aangeduid met zijn beroep houtkoper- en zijn vrouw Annetje bezaten huizen op het Slagveld, de Kaaistraat, het Zuideinde, het Noordeindse Molenslop, de Langestraat en aan de Schoenmarkt. Regelmatig traden zij op als geldschietters. Hetzelfde geldt voor de Oud-Vlaamse vermaner (voorganger, red.) Maerten Jansz. Arckenbout. Met collega-koopman Evert Cornelisz. van Eijck was hij betrokken bij landaankopen, maar hij fungeerde ook als reder van haringschepen. Als gevolg hiervan was het armenfonds van deze gemeente goed voorzien: hierin vloeiende de opbrengst van ca. 29 gem. land, zeven armenhuisjes en enkele rentebrieven.

Nog één gegeven moet hier aan de orde komen. Bij de personen uit de buitengebieden komen we namelijk vijf schepenen tegen. Dit is bijzonder omdat doopsgezinden zich over het algemeen, vanwege de grote nadruk op de kerkelijke gemeente en de tegenstelling wereldlijk-geestelijk, afzijdig hielden van het burgerlijk bestuur. Drie maal treffen we een schepen aan van Klein-Oosterland: Fredrick Cornelisz. Decker (1637-1652), Lenert Allertsz. van Herwijnen (1628-1638) en Claes Arensz. Coeckendorp (1632-1638). Tweemaal komen we de naam tegen van een schepen van Oostvoorne: Lambrecht Huygesz. Luchtenburg (1646, 1650) en Jacob Doensz. (1650).

Waar woonden de Brielse doopsgezinden ?

Voor de periode 1625-1655 weten we van de meeste personen helaas niet waar ze woonden. Van 41,8 % is het wel bekend. De verdeling over de straten is als volgt:

Brigittestraat	1	Oude Molenwerf	1
Kuiperstraat	2	Kaaistraat	4
Langestraat	3	Venkelstraat	1
Maarland NZ	5	Vischstraat	3
Maarland ZZ	7	Voorstraat, Kapoenstraat	1
Nieuwstraat	8	Voorstraat, Noordeinde	4
Nobelstraat, Zuideinde	4	Wlerendom	1
Noordeindse Molenslop	1	Zuideindse Molensloop	1

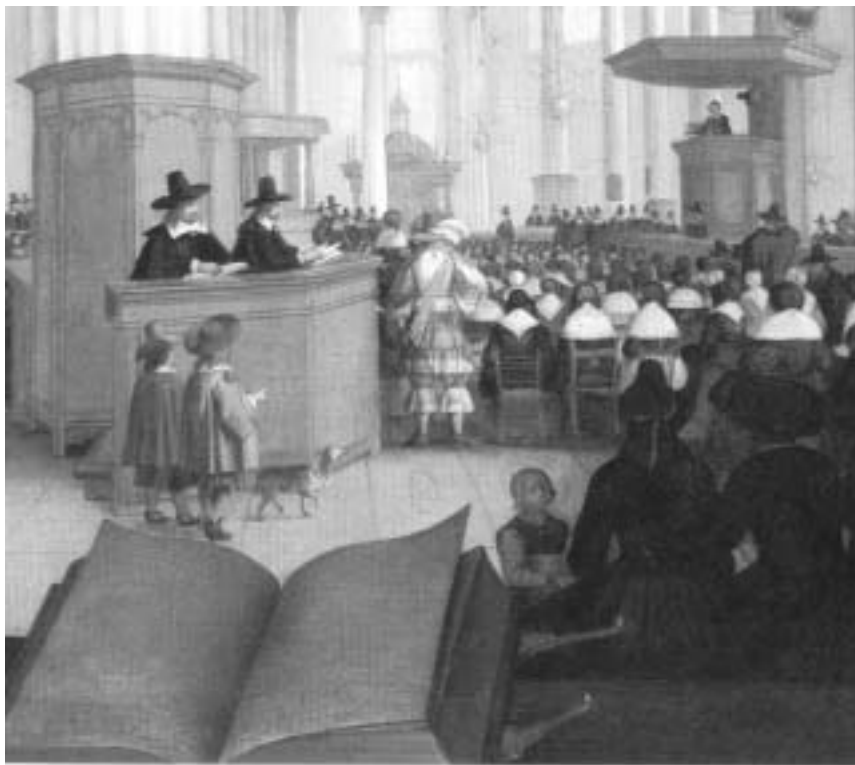
Wat weten we over de herkomst van de Brielse doopsgezinden ?

Zeker is dat met name de Oude Vlamingen contacten onderhielden met de Oud-Vlaamse gemeenten in Oud-Beyerland, Delfshaven en Rotterdam. Deze contacten bestonden uit huwelijken, handelstransacties e.d. Het beeld dat verder naar voren komt is dat de doopsgezinde gemeenten vooral bevolkt werden door personen van Brielse afkomst. Op een totaal van 490 personen kon van slechts 44 personen worden vastgesteld dat ze van elders kwamen. Dit is nog geen 8,9 % Vertrek naar andere plaatsen betrof vooral de grote steden Dordrecht, Rotterdam en Amsterdam.

Conclusie

Concluderend mogen we vaststellen dat Brielle gedurende bijna twee eeuwen doopsgezinden heeft gekend. Deze werden in eerste instantie vervolgd. Na de Reformatie werden zij gedoogd en

ondervonden weinig tegenwerkingen. Zij kwamen in alle beroepen voor en woonden door de hele stad verspreid. Helaas ontbreken harde gegevens om hierover meer te kunnen zeggen. Om meer van hen te weten zal intensief onderzoek nodig zijn. Daarbij zal niet de groep maar het individu en de familie centraal moeten staan.

Interieur van de Nieuwesijdschapel in Amsterdam ca. 1655.

Over de auteur

WStuve woont in Hellevoetsluis. Hij doet reeds jaren onderzoek naar de geschiedenis van met name de doopsgezinden in onze streek.

- 1) Deze tekst werd uitgesproken als lezing tijdens de jaarvergadering van de Stichting Streekhistorie Voorne-Putten en Rozenburg, in april 2001
- 2) Cohier van het Hoofdgeld (1622), in: Nieuwsbrief St. Streekhistorie VPR 37, juli 2000.
- 3) J. Israel, De Republiek, (1996) en S. Zijlstra, Om de ware gemeente en de oude gronden (2000)
- 4) A. Th. van Deursen, Bavianen en slijkgeuzen, (1974), p. 133.
- 5) Alleen al in de beginperiode 1619-1625 keerden ca. honderd personen terug naar de hervormde kerk, cf. ibid, p. 350. Voor de periode 1619-1655 geldt een totaal van 119.
- 6) Zijlstra, p. 436.
- 7) J.F. Blom, Genees- en verloskundigen in Voorne-Putten en Rozenburg in de 15e-18e eeuw, (1995) vermeldt niet dat zij doopsgezind waren.

Pas op, u verlaat Brielle

Onlangs is begonnen met het terugplaatsen van de vrijpalen van Brielle. Eeuwenlang hebben deze palen de uiterste grens aangegeven van het rechtsgebied van de stad. In de vorige eeuw (de palen hadden hun functie inmiddels verloren) werden de meeste palen opgeruimd. Om de historie zichtbaar en ook tastbaar te houden is besloten om de vrijpalen in ere te herstellen.

De naam vrijpaal verwijst naar het feit dat de palen de grens aangeven van de vrijdom van de stad en dat is weer een andere naam voor het gebied waarover niemand iets te vertellen heeft dan het bestuur van de stad. Dat was in het verleden heel bijzonder. De stad was feitelijk een eilandje temidden van het omliggende platteland waar de graaf of diens baljuw het voor het zeggen had. De Brielse poorters hadden het voorrecht om in geval van overtredingen door mede-poorters, dus gelijken, te worden berecht.

Op deze kaart uit 1725 zijn enkele palen zichtbaar; aan de Rik en de Hossebossedijk. Deze worden in het voorjaar van 2002 (opnieuw) geplaatst.

Dat is ook de reden waarom het wapenschild van de stad aan de binnenzijde is geplaatst en niet aan de buitenzijde. De paal moest buitenstaanders niet afschrikken: *pas op u nadert Brielle*, maar integendeel degene die de vrijdom of vrijheid van de stad verliet waarschuwen: *pas op, u verlaat Brielle*.

Het plaatsen van de eerste vrijpaal aan de Oosterlandsedijk (hoek Langesingel-Watersingel) door wethouder Mans. (Foto R.G. Meijer; collectie streekarchief V.P.R.).

Uit de streek

Tentoonstellingen

In het Historisch Museum Den Briel:

tot 19 mei 2002

De appel valt (niet) ver van de boom

Kindertentoonstelling over familiewapens en stambomen.

1 juni t/m 1 september 2002

Onvoltooide kathedralen: Vlaamse gotiek op de Zeeuwse en Zuid-Hollandse eilanden.

In de Oudheidkamer Oostvoorne (vml. gemeentehuis):

3 mei - (hele zomer)

De koepel Zeeburg

Publicaties

Mark van Hattem, Menno van Coehoorn en de vesting Brielle. Over de afsnijding van de stad (Brielle 2001)

F. van Hoorn, De Engelse kerk te Brielle (uitgave Stichting Streek-historie VPR, Bernisse 2001)

Jan Zeelenberg, Boerderijen en hun bewoners van Voorne-Putten, Rozenburg en de Welplaat (Brielle 2001)

Hulp gevraagd

In de nalatenschap van ons voormalig lid, wijlen Rie van Delden, bevindt zich een legitimatiepenning voor de Natuurwacht 537 van de 'BOND TEGEN VERONTREINIGING VAN NATUUR EN STAD'. Deze penning was ooit eigendom van ons lid wijlen Dick van Delden.

Dankzij informatie, verkregen van ir. J.J. Pilon te Oostvoorne weten we ondertussen al dat het gaat om een bond opgericht ter bescherming van het openbare groen dat in de winter 1944/45 nogal te lijden had gehad van clandestiene houtkap.

Lezers die meer over de activiteiten van genoemde bond op Voorne weten te vertellen, wordt vriendelijk verzocht contact op te nemen met de redactie, telefoon 0181 475154.

De in bovenstaande tekst vermelde penning

Aanmelding***Ondergetekende***

Adres

Postcode Plaats

meldt zich aan

voor het

 persoonlijk lidmaatschap

(contributie: 9,60)

 familielidmaatschap

(contributie: 14,40)

van de vereniging 'Vrienden van het Historisch Museum Den Briel'

Datum: Handtekening

Verzendadres: Vrienden v/h Historisch Museum Den Briel
 Secretariaat
 Mevr. E.C. Laroy-Meeuse
 Van Almondeweg 70, 3231 CS Brielle
 Tel./fax 0181-413635

N.B. Na 1 juli is alleen nog de halve contributie verschuldigd; na 1 november wordt voor de resterende maanden geen contributie meer geheven. Voor de betaling van de contributie ontvangen de leden een acceptgirokaart.

Auteursinstructies

Historische artikelen over Brielle en de streek zijn welkom. Geadviseerd wordt vooroverleg met de hoofdredacteur, drs. A.A. van der Houwen te plegen. Hij is bereikbaar tijdens kantooruren onder nummer (0181) 475154. Aanlevering van de artikelen in computer-leesbare vorm, of tenminste met schrijfmachine geschreven, wordt op prijs gesteld.

De redactie behoudt zich het recht voor, in overleg met de auteur, artikelen in te korten of te wijzigen.

Advertentietarief

Een pagina per jaar (2 edities): 90,-

Copyright

Overname van artikelen uitsluitend met bronvermelding en na verkregen toestemming van de redactie.

Belangrijke telefoonnummers

Meldpunt Monumentenzorg: tijdens kantooruren:
(0181) 471111 (gemeente Brielle; mevrouw Angelique van Oers)
Meldpunt 'Cultureel Erfgoed': tijdens kantooruren van
dinsdag t/m vrijdag:
(0181) 475473 (Hist. Museum Den Briel).

Internet-adressen:

Historisch Museum Den Briel: www.historischmuseumdenbriel.nl
Musea in Nederland: www.tribute.nl/hollandmuseums/nl/frame.html
Streekinformatie: [/www.vpri.com/main.htm](http://www.vpri.com/main.htm)
Streekarchief: www.vpri.com/streekarchief
Ver. Vrienden van het Historisch Museum Den Briel:
<http://www.inter.NL.net/users/F.Keller/Tromp.html>